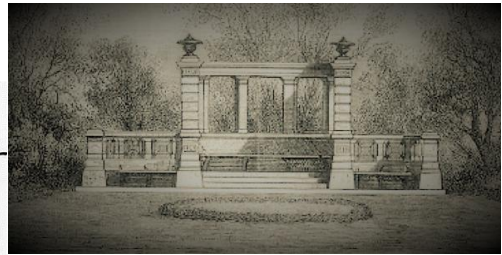

J.J. Cremer.

De lelie van 's Gravenhage een roman van J.J. Cremer uit 1851. Een analyse 2025.

Deze historische roman, getiteld **De lelie van 's-Gravenhage**, schetst een dramatisch beeld van het leven in Nederland tijdens het **Twaalfjarig Bestand** in de zeventiende eeuw. Het verhaal vlecht de persoonlijke lotgevallen van de jonge edelman **Alonzo Spinola** en de beeldschone **Adelgonde** samen met de politieke spanningen tussen de Republiek en Spanje. De plot draait om duistere familiegeheimen, zoals de **onrechtmatige opsluiting** van een erfgenaam en de kwaadaardige intriges van de gravin Van Bergen en haar zoon Walter. Naast romantische verwickelingen en gevaarlijke ontvoeringen, wordt in de roman veel aandacht besteed aan de religieuze strijd tussen **katholieken en protestanten**. Uiteindelijk zegeviert de rechtvaardigheid wanneer de ware identiteiten van de hoofdrolspelers aan het licht komen en de schurken hun verdiende loon krijgen. Het boek besluit met een hoopvolle blik op de toekomst van de personages die hun geluk vinden op het kasteel **Beaufort**.

Het boek **De lelie van 's-Gravenhage** is geschreven door **J.J. Cremer** en de voorrede van de eerste druk is door de auteur ondertekend in **juni 1851**.

Hieronder volgen enkele verdiepende inzichten over het ontstaan en de achtergrond van dit werk, zoals beschreven in de bronnen:

- **Debuutwerk:** Cremer presenteerde dit boek als zijn "**allereerste lettervrucht**" of "letter-arbeid". Hij schreef het verhaal tijdens de lange winteravonden die hij in Amsterdam doorbracht, oorspronkelijk als een vorm van ontspanning naast zijn werk als schilder.
- **Titel en Naam:** De auteur plaatste zijn naam op het titelblad op verzoek van zijn uitgever. Hoewel de hoofdpersoon in het verhaal vaak de "**Hagenlelie**" wordt genoemd, koos Cremer voor de titel *De lelie van 's-Gravenhage* omdat hij de term "Hagenlelie" op de titelpagina een "oneigenaardige indruk" vond maken.
- **Historische Context:** Het verhaal is een historische roman die start in de nacht van november **1595** en zich verder ontwikkelt in **1608**, de periode waarin de

onderhandelingen voor het **Twaalfjarig Bestand** tussen Spanje en de Verenigde Nederlanden centraal stonden.

- **Latere Herziening:** In een latere editie (mei 1878) geeft Cremer aan dat hij in dit specifieke debuutwerk bewust slechts de **hoogst noodzakelijke verbeteringen** in vorm en stijl heeft aangebracht, in tegenstelling tot zijn andere werken, om de oorspronkelijke aard van zijn eerste pennenvrucht te bewaren.

- **Thematiek:** De roman onthult een complex plot rondom de personages Adelgonde van Bergen en Alonzo Spinola, waarbij thema's als **geheime afkomst**, religieuze bekering en politieke intriges in de 17e eeuw een grote rol spelen.

Analogie: Je kunt dit debuut van Cremer vergelijken met de **eerste schets van een kunstenaar** die zijn palet voor het eerst serieus opneemt; hoewel hij later nog vele werken zou produceren, bevat deze "eerste lettervrucht" al de passie en de vertellende stijl die zijn latere carrière zouden kenmerken.

Het boek werd in het algemeen niet positief beoordeeld:

- **Zelfreflectie van de auteur:** J.J. Cremer erkent in de voorrede dat dit werk zijn "**allereerste lettervrucht**" is en vraagt de lezer expliciet om "**toegevendheid**". In een latere editie (1878) geeft hij bovendien toe dat hij, in tegenstelling tot zijn andere werken, in dit debuut slechts de "**hoog noodige verbeteringen**" in vorm en stijl heeft aangebracht om de oorspronkelijke aard van het verhaal te behouden. Dit suggereert dat hij zich bewust was van de stilistische onvolkomenheden van zijn vroege werk.

- **Bijkomende onderwerpen en zijpaden:** het verhaal bevat veel **gedetailleerde zijlijnen** die de voortgang van de hoofdplot vertragen. Zo wordt er uitgebreid stilgestaan bij de tragische dweepzucht van de schilder **Jakob de Geest**, de interacties tussen de **kinderen van hovenier Rijnveld**, en de misdadige plannen van figuren als **Aaij en Rosio**. Deze hoofdstukken fungeren bijna als losstaande verhalen binnen de roman.

- **Langdradige afronding:** Het slot van het boek (hoofdstuk 21) is zeer uitvoerig in het beschrijven van de **levensloop van alle bijfiguren**. De lezer krijgt niet alleen informatie over de afloop voor de hoofdpersonen, maar ook over het huwelijk van kamermeisje Anne, de latere carrière van de barbier Sebastianus Bril, en zelfs over de **uitvinding van een nieuwe mestmethode voor pluimvee** door de knecht Burgman. Deze minutieuze afwikkeling van elk detail na de eigenlijke climax kan de indruk van langdradigheid versterken.

Analogie: De structuur van dit debuutwerk is als een **brede rivier met talloze zijtakken**; hoewel de hoofdstroom (het lot van Adelgonde en Alonzo) helder is, nodigt Cremer de lezer voortdurend uit om elke kleine kreek te verkennen, waardoor de uiteindelijke aankomst bij de monding (het einde) een tijdrovende reis wordt.

In de roman zijn een opvallend groot aantal **toevalligheden** terug te vinden die de loop van het verhaal bepalen. De personages in het boek benoemen dit vaak zelf ook als een "gezegend" of "zonderling" toeval.

Hier zijn de meest cruciale toevalligheden die naar voren komen:

- **Het zakdoekje:** De allereerste ontmoeting tussen Alonzo en Adelgonde is gebaseerd op een toeval. Wanneer Adelgonde vanaf een balkon naar haar vader wuift, glipt haar zakdoekje uit haar vingers en wordt dit **behendig opgevangen door de toevallig passerende Alonzo**. Alonzo noemt dit later zelf een "**driewerf gezegend toeval**" dat hem het recht gaf haar aan te spreken.
- **Onderdak bij de vijand:** Nadat Alonzo zijn paard is kwijtgeraakt en verdwaald is in de nacht, klopt hij voor onderdak aan bij een kasteel. Dit blijkt **toevallig het kasteel De Blankert** te zijn, de woning van de gravin-douairière Van Bergen (de stiefmoeder van zijn gastheer van die middag). De gravin merkt zelf op hoe "al zeer toevallig" het is dat hij uitgerekend bij haar terechtkomt.
- **De gestolen Madonna en de papieren:** De schilder Jakob de Geest verliest zijn dierbare schilderij aan een dief (Aaij) in een herberg. Later komt een handelaar (dezelfde man) **toevallig Alonzo tegen** om hem datzelfde gestolen schilderij te verkopen. Bij zijn vlucht verliest deze man een rol papieren die **toevallig de exacte bewijzen bevatten** over de afkomst van Adelgonde en het lot van de verdwenen zoon van de graaf.
- **De redding van de graaf:** Jaren later wordt de graaf Van Bergen nabij het kasteel Beaufort overvallen door een haveloze man. Dit blijkt **toevallig de verdwenen schurk Walter van Rodenberg** te zijn, die op dat exacte moment en op die plek de graaf tegen het lijf loopt.
- **Ontmoeting op de weg:** Wanneer de schilder Jakob de Geest diepbedroefd terugkeert van zijn zoektocht, komt er een rijtuig voorbij waarin hij **toevallig Adelgonde ziet zitten**, waardoor hij beseft dat zij geen droombeeld is maar echt bestaat.
- **Pachter Esser:** Juist op het moment dat de graaf aanwijzingen krijgt over zijn zoon, verschijnt de oude pachter Esser bij het kasteel om melding te maken van een mysterieuze jongen (de zoon) die **toevallig net door Alonzo bij hem is ondergebracht**.

Deze aaneenschakeling van gebeurtenissen zorgt ervoor dat de plotpunten, zoals de verborgen identiteiten en de misdaden uit het verleden, op precies de juiste momenten worden onthuld.

Analogie: Het verhaal werkt als een **mechanisch uurwerk** waarin talloze kleine tandwieltjes onafhankelijk van elkaar draaien, totdat ze op een cruciaal moment allemaal precies in elkaar grijpen om de klok te laten slaan; zonder deze "toevallige" verbindingen zou de machine van het plot onherroepelijk vastlopen.

Uit de roman komt naar voren dat J.J. Cremer over aanzienlijke gaven als verhalenverteller beschikt, wat blijkt uit verschillende aspecten van zijn schrijfstijl:

- **Beeldende sfeertekening:** Cremer verstaat de kunst om de lezer direct in het verhaal te trekken door middel van atmosferische beschrijvingen, zoals de opening met de "koude, gure November-nacht" waarin populieren als "**reusachtige spookszels**" verschijnen,.

- **Gedetailleerde karakterisering:** Hij brengt zijn personages tot leven met zeer specifieke details, variërend van de ruwe uiterlijke kenmerken van de voerman Casper tot de "**hemelsche oogen**" en verfijnde kleding van de hoofdpersoon Adelgonde.
  - **Spanning en mysterie:** Cremer bouwt op vakkundige wijze het mysterie op, bijvoorbeeld door de introductie van een "geheimzinnig pak" waaruit **zacht gekreun** klinkt en het gebruik van een geheim wachtwoord bij de kasteelpoort.
  - **Levendige dialogen en humor:** De gesprekken in de herberg tussen figuren als Sebastianus Bril en de waard Gerrit Aal tonen aan dat Cremer ook oog heeft voor **humor en volkse interactie**, wat het verhaal een menselijk en levendig karakter geeft.
  - **Dramatische kracht:** Hij schuwt de grote emoties niet en beschrijft aangrijpende scènes, zoals de **wanhoop van de schilder Jakob de Geest** of de emotionele ontdekking van de graaf over zijn verloren gewaande zoon, met grote intensiteit.
  - **Historische verweving:** Hij slaagt erin om persoonlijke lotgevallen geloofwaardig te vervlechten met de **werkelijke geschiedenis van de Nederlanden**, waaronder de politieke spanningen rondom Prins Maurits en de Spaanse gezante.
- Analogie:** De vertelstijl van Cremer werkt als een **rijk geweven tapijt**; hoewel sommige draden van het verhaal zijpaden bewandelen, zorgen de zorgvuldig gekozen kleuren van zijn karakterbeschrijvingen en de stevige knopen van zijn dramatische plotwendingen samen voor een indrukwekkend en levendig historisch tafereel.

Of het boek interessant is voor de hedendaagse lezer hangt af van de voorkeur voor historische sfeer versus een vlot tempo. Hoewel het werk stilistische kenmerken heeft die voor moderne lezers langdradig kunnen zijn, biedt het een boeiende **inkijk in de 17e-eeuwse Nederlandse geschiedenis** door een 19e-eeuwse bril. Hieronder volgen de belangrijkste punten die de leesbaarheid voor deze tijd bepalen:

- **Levendige historische sfeer:** Voor liefhebbers van geschiedenis is het boek boeiend vanwege de **gedetailleerde beschrijvingen van Den Haag en Leiden** rond 1608. Cremer schetst een krachtig beeld van de politieke spanningen tijdens de onderhandelingen voor het **Twaalfjarig Bestand**, inclusief de historische ontmoeting tussen Prins Maurits en de Spaanse markgraaf Spinola.
- **Measlepend drama en mysterie:** Het plot bevat klassieke elementen die nog steeds tot de verbeelding spreken, zoals **geheime identiteiten, een verborgen zoon en de ontvoering** van de "Hagenlelie". De dramatische onthulling dat Adelgonde de eigenlijke dochter van de graaf is en de jarenlange opsluiting van haar broer Adel, zorgen voor een spanningsboog die typerend is voor de romantische traditie.
- **Idealisering en sentimentaliteit:** Een modern punt van kritiek zou de **sterke idealisering van personages** kunnen zijn. Adelgonde wordt omschreven als een "ideaal van vrouwelijke schoonheid" met "hemelsche oogen", wat in de huidige literatuur vaak als eendimensionaal wordt ervaren.

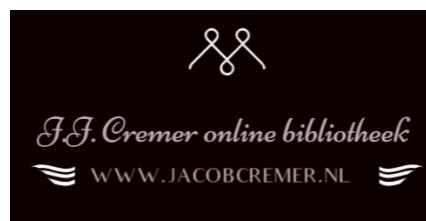
• **Religieuze en morele thema's:** De strijd tussen de **Rooms-Katholieke en Hervormde leer**, die de romance tussen Alonzo en Adelgonde bemoeilijkt, biedt een interessant historisch perspectief op de diepgewortelde geloofsverschillen van die tijd. Voor de moderne lezer is de uiteindelijke bekering van Alonzo tot het protestantisme om zijn geliefde te mogen huwen een tekenend tijdsbeeld.

• **Waarschuwing van de auteur:** Cremer zelf was bescheiden over dit werk en noemde het een "**uitspanning**" die hij tijdens de winteravonden schreef. Hij vroeg de lezer expliciet om "**toegevendheid**", aangezien het zijn allereerste pennenvrucht was en hij de stijl in latere versies bewust nauwelijks had aangepast om de oorspronkelijke aard te bewaren.

Analogie: Het lezen van dit boek is als het bezoeken van een **antiek kabinet vol geheime lades**; het vergt wat geduld om de soms stroeve sloten (de ouderwetse taal en zijpaden) te openen, maar de schatten die je erin vindt — in de vorm van rijke historische taferelen en oprecht menselijk drama — maken de zoektocht voor de geduldige ontdekker zeer de moeite waard.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 28 december 2025.

www.jacobcremer.nl